

UROŠ ESIH

Nedavno je Nataša Matjašec Rošker v Večeru ocenila, da smo ljudje zaradi preživetja krvoločni in zlobni. Univerzalni temeljni dohodek (UTD) bi jim dal možnost, da bi bili manj krvoločni in bolj pripravljeni sodelovati, meni sociologinja dr. Valerija Korošec, zaposlena pri Uradu RS za makroekonomske analize in razvoj. Pravkar je izšel njen predlog uvedbe UTD v Sloveniji. Na voljo je na spletni strani UMAR-ja in ima približno 60 strani.

Na pogorišču evropske desorientane in brezprogramsko levice se zdi, da v civilni družbi vznika edina prava in napredna levičarska politična ideja, ideja UTD? "Idejo UTD bi raje umestila v filozofski kontekst kot politični. Ideja izhaja iz zgodovine evropskega humanizma. Pojavlja se občasno, prisvojijo si jo različne struje. Enkrat so to ekonomski liberalci, enkrat politični liberalci, nato socialni demokrati, lahko tudi desničarji. Idejo UTD poizkušam obdržati zunaj slovenskega političnega konteksta. Za koncept UTD sploh ni nujno, da se ga umešča v okvire levece in desnice, socializma ali kapitalizma, skratka, ni treba, da ga umeščamo v okvire klasičnih delitev, ker gre v osnovi samo za humanistično idejo, da je prva naloga družbe, da poskrbi za preživetje vsakega člena družbe na osnovi skupnih virov. Skoda bi bilo, da bi idejo UTD prehitro vrgli v vode politike. Ta 'otrok' še ne zna na ta način plavati."

Ce bi vas, hipotetično in ironično, predsednik vlade Borut Pahor najel za izpeljavo kampanje o uvedbi UTD, kako bi se lotili dela? S čim bi prepričali skeptike? "Borutu Pahorju me ni treba najeti, sem članica vladnega urada. Pahor in člani vlade morajo samo pristihniti temu, kar se dela v okviru njihovega urada. Sicer pa bi delala to, kar delam zdaj. Javnosti bi predstavila idejo UTD, jih dala možnosti, da začnejo o njem razmišljati, in če jih koncept prepriča, naj ga zahtevajo. Samo tako ga bomo dobili. Skoda bi bilo, če bi šli naprej do političnih strank. To ni njihova stvar, to mora biti naša skupna odločitev, tako kot je to bila odločitev za samostojno Slovenijo."

Pa ima predsednik vlade dovolj posluha za vaš predlog? "Za zdaj še ni imel priložnosti za to. Politika je končni korak. Raje se vprašajmo, zakaj se akademska sfera ne zbudi ob ideji UTD in zakaj ni sama že prej prispevala več možnih alternativnih predlogov. A pustimo to in dajmo času čas. Predlog UTD je uradno izšel v pondeljek. Zdaj lahko pričakujemo od ljudi, da ga bodo prebrali in se do njega opredelili. Delovna verzija, ki je bila objavljena na internetu marca, je zdaj v veliki meri spremenjena."

Današnji čas kar kliče po pozitivni ideji ...

"UTD to je."

Kakšna je njegova kratka definicija?

"Ostanimo pri definiciji svetovne mreže za uvedbo UTD. Država s temeljnim dohodkom zagotavlja

Država s temeljnim dohodkom zagotavlja vsakemu posamezniku temeljni nivo dohodka, ne glede na njegovo premoženje in pripravljenost za delo. S tem veča kreativnost in avtonomijo posameznika, obenem pa se zmanjšuje državna administracija in obseg socialnih politik. Potem pa se vprašajmo, kako lahko v okviru te definicije iščemo rešitev za sedanje stanje v Sloveniji. Deloma se v Sloveniji pozna svetovna kriza, deloma pa gre za endogen, tipičen slovenski problem v smislu posledice tranzicije iz enega v drugi družbeni sistem. Mi imamo tipične slovenske probleme, ki jih na primer v Avstriji nimajo, na primer invalidna pravna država, poslovna nemoralna in podobno. Prav ti problemi nas tičijo še globije po lestvici konkurenčnosti in znižujejo bruto domači proizvod (BDP). Tukaj bi UTD Sloveniji še posebej pomagal. Vendar pa je UTD primerna ideja tudi za druge evropske države, ker je UTD pravi odgovor tudi za postmoderno dobo, ki prihaja. UTD namreč dobro naslavlja snovni problem postmoderne družbe, tj. manjšanje števila klasičnih industrijskih delovnih mest."

Temu lahko rečemo tudi na primer postfordističen problem.

"Tudi. Smo na poti v postfordistično družba, postindustrijsko družbo, družbo storitev. Gre za to, da se moramo zavedati, da bo čedalje več ljudi delalo skrajšani delovni čas in samo za določen delovni čas, na primer: tri mesece delaš, tri mesece iščeš delo."

Bodo prevladale prekarne oblike dela?

"Lahko se zgodi, da bodo osnovni tip dela v prihodnosti. Zaradi tega moramo omogočiti in zagotoviti ljudem, da lahko živijo tudi takrat, ko nimajo službe. To je vizionarski del UTD, ki naslavlja naše bodoče probleme, ki se kažejo že danes. Po drugi strani pa UTD rešuje problem neizplačevanja plač zaposlenim, skratka, rešuje problem poslovne nemoralne, ki je sedaj v Sloveniji tako pereč."

V predlogu omenjate 300 evrov kot primerno oziroma vzdržno višino UTD za Slovenijo. Ali lahko pojasnite kompleksnost tega izračuna? Je to dovolj, da se odpravi revščina?

"Stevilka 300 evrov je preračunana na slovenske danosti. Prvič, upošteva izračun minimalnih življenjskih stroškov Inštituta za ekonomske raziskave, ki so 562 evrov. Takoj se zavedamo, da 300 evrov ne dosega te višine. Potem vzamemo v poštev še to, da država sedaj daje denarno socialno pomoč za odraslega v višini približno 230 evrov in trdi, da je to dovolj za preživetje. Upoštevati pa moramo še razmerje UTD do plače."

Slovenski problem je, da imamo minimalno plačo na višini minimalnih življenjskih stroškov. Zato nekdo, ki je doma in ne dela, ne more dobiti iste vsote, to je v višini minimalnih življenjskih stroškov, tako kot tisti, ki dela osem ur, se vozi na delo in mora prilagajati življenje delu. Drugače pa 300 evrov dokaj dobro ustreza idealno-tipskim izhodiščem, ki so jih postavili teoretički UTD. Med njimi dr. Veljko Rus pravi, da naj bi bil UTD tretjino povprečne plače

in polovico minimalne plače. V tem smislu je predlog 300 evrov zelo dobro umerjen. Seveda pa ta razmišljana nič ne pomagajo, če ljudje menijo, da 300 evrov UTD ni dovolj za osnovno eksistenco. Vsa zase se bo moral odločiti. Mogoče se 300 evrov sliši malo, vendar pa poglejmo primer družine materje samohranilke z dvema majhnima otrokoma. Če dobijo mati in dva otroka 900 evrov UTD, je to vsota, s katero se da preživeti. V predlogu je tudi zapisano, da bi se morala družba odločiti, kolikšen naj bo tisti minimalni delež BDP, ki bi ga družba namenila za UTD. Recimo, da bi dajali 16 odstotkov BDP za UTD, z rastjo BDP bi rasel tudi UTD."

Koliko administracije odpade, če UTD nadomesti 16 socialnih transferjev?

"Veliko. Ob tem je treba reči, da je v tem pogledu UTD predvsem alternativna tehnična rešitev. Vlada sedaj predlaga zakon, kjer naj bi se na enotnem način procesiralo enajst transferjev. V predlogu uvedbe UTD pa se, denimo, predlaga, da UTD nadomesti 16 transferjev. V tem smislu se pač zdi, da je predlog UTD samo bolj konsistenten, bolj učinkovit in cenejši kot predlog vlade. Poleg poenostavitev socialnega sistema bi UTD poenostavil tudi sistem socialnih prispevkov in tudi davčni sistem. Ukinila bi se lahko, denimo, splošna davčna olajšava in še posebne davčne olajšave za otroke. Poenostavitev administrativnega sistema je ena največjih prednosti vpeljave UTD. V naši državi je to še posebej pomembno, ker tako kompleksen in obenem

luknjast sistem, kot ga imamo mi, res težko najdeš še kje drugje."

Pri sedanjih socialnih transferjih in pri UTD gre za podobno velikost sredstev glede na BDP?

"Identično. Sredstva, ki jih država uporabi za socialne transferje otrokom, revnim in brezposelnim, vse to bi se sedaj nakazovalo v obliki UTD. Že zdaj dajemo toliko denarja za preživetje tistim, ki nimajo lastnih sredstev, kot bi ga potrebovali, da bi jim izplatali UTD. Poglejmo primer sedanjega sistema na primeru prvega otroka brezposelnih staršev. Dobi 69 evrov denarne socialne pomoči, 114 evrov otroškega dodatka, 66 evrov subvencije za malico. Če pa pogledamo drugo plat, to je otroke zaposlenih staršev, tu dobijo starši na račun otroka posebne davčne olajšave za vzdrževane člane, ki so 191 evrov, večina otrok dobiva še otroške dodatke. Skratka, to, kar zdaj pride do otrok skozi tri ali štiri kanale, bi poslej šlo skozi en kanal. Identično je pri brezposelnih. Izračun posledic uvedbe UTD za leto 2008 kaže, da bi bil sistem UTD za vsaj 75 milijonov ugodnejši od sedanjega sistema. Prihranili bi."

V tehničnem smislu, da UTD postane delujči sistem, verjetno ni problemov. Kako dolgo bi potrebovali, da bi ga vpeljali?

"Tega ne znam točno povedati. Ce bi zdaj razpisali referendum, bi ga lahko imeli v enem letu. Da bi pa temu prilagodili celoten sistem, bi bil potreben določen čas. Spremeniti bi bilo potrebno veliko zakonodaje. V tem smislu bi bilo super, če bi vlada zamrznila napovedane

spremembe, denimo, omenjenih enajst predlaganih zakonov s področja sociale, in pogledala, če UTD ne bi bil boljša rešitev. Da se ne bi potem jezili, koliko energije je bilo usmerjene v napačno smer."

Klub vsem pozitivnim učinkom, ki jih ima UTD, se mnogo ljudi sprašuje, zakaj bi dajali denar lenuhom?

"UTD nima nobene povezave z dajanjem denarja lenuhom. UTD samo nadomešča sedanji sistem in ga bolj učinkovito izvaja. Vsem brezposelnim in revnim bi omogočil eksistenčni minimum, tako kot sedaj. Poleg tega je treba strogo nastopiti proti diskurzu, ki brezposelne enači z lenuhi. Danes je službo težko najti, in nekoga, ki se trudi in išče službo, pri tem pa ga še zmerjati in stigmatizirati, je nesramnost. Ce so ljudje res lenuhi, zakaj pa se država toliko ukvarja z delom na črno. Ljudje, ki imajo denarno socialno pomoč, niso zadovoljni z 230 evri, ampak jih baje veliko dela na črno. To dokazuje, da ni lenuhov. Uvedba UTD, takšne so izkušnje, dvigne željo po ustvarjanju in delu."

Največja opozicijska stranka meni, da je uvedba UTD vračanje v preteklost, v komunizem in socializem. Ce raz umemo to politično stališče, toliko težje razumemo sindikate, ki naj bi, če si dovolim nekoliko naivnosti, bili razredni boj delavskega razreda, zato njihova zadržanost do ideje UTD negativno preseneča.

"Sindikati bijejo boje za industrijske delavce. Industrijska doba se izteka. Po drugi strani pa sindikati

še vedno ne vedo dovolj o UTD. Se pa situacija počasi spreminja."

Kako bi UTD vplival na razmere med delodajalcem in delavci?

"Dovolite mi, da podam nekoliko specifično razlag, denimo, primer družinskega nasilja nad ženskami. Najboljša zaščita ženske pred družinskim nasiljem je ekonomika neodvisnosti, da lahko v primeru nevzdržnih razmer zapusti nasilnega moža in je ni strah za preživetje njenih otrok. Enako je z delavci. UTD jih bo omogočil, da bodo lahko reklji ne nedostojnim delovnim razmerjem in delodajalcem zapustili brez strahu za preživetje. Takrat bodo tudi delodajalci morali spremeniti svoj odnos do delavcev."

Za socialno državo vemo, v kakšnem stanju je. Stopa na njeno mesto UTD in jo nadomešča? Je UTD prilagoditev na postfordistični produksijski način, na zahteve postindustrijske družbe?

"Da. UTD bi lahko postal temelj socialne države v smislu zagotavljanja socialne varnosti. Ostaja pa še vse polno nalog socialne države, ki jih UTD ne bo spremenil, niti se jih ne bo dotikal. Na primer pravic invalidov UTD ne spreminja. Naj tu omenim še to, da se tudi za upokojence višina dohodkov ne spremeni. Pogača, ki je njim namenjena, je njihova. Spremeni se le za upokojence, ki imajo sedaj dohodek nižje od 300 evrov. Ti bi bili na boljšem. Tudi za zaposlene se višina dohodkov ne bi spremenila. Delodajalci bi za zaposlene del plače v višini UTD nakazali DURS-ut, ta pa dalje zaposlenim. Tisti, ki

plačo redno prejemajo, spremembe sistema skoraj ne bi opazili. Razlika bi bila za tiste, ki plače ne prejemajo redno, ker bi tisti del plače v višini UTD moral izplačati DURS, in to "zamujeno nakazilo" naknadno poračunati in izterjeti od delodajalcev v skladu s pravili svojega delovanja. Višina dohodka se zaposlenim ne bi spremenila, sprememba je samo v tem, da v sistemu UTD čisto vsak posameznik dobí na svoj račun vsaj 300 evrov."

Slovenija je močno vpeta v evropsko okolje. Je mogoče vpeljati UTD v Sloveniji ne glede na to, kar se dogaja na primer v Evropski uniji?

"Socialno področje je zadnje, na katerem še imamo nekaj avtonomije, tako da je to popolnoma izvedljivo. Sistem UTD bi nas po tej plati tako ali tako samo približal najboljšim evropskim socialnim sistemom. Po drugi plati pa sistem UTD samo izboljšuje sedanji slovenski sistem. Slovenci imamo zdaj na mizi dve možnosti, med katerimi lahko izbiramo, med reformiranim sistemom socialne varnosti, kot ga predлага vlada, in sistemom UTD. Imamo redko priložnost, ko se ljudje lahko ponovno odločijo, kako želijo živeti. Imamo priložnost za novo družbeno pogodbo. In v tem smislu naj povemo, da z UTD ne bi dobili povzemljeno, pač pa le konsistentno in dosledno izpolnitve tega, kar imamo zapisano v ustavi, in tudi to, kar so nam ves čas obljubljali - zagotovljeno socialno varnost. Ne gre za rušenje stare hiše in postavljanje nove. To hišo, ki jo imamo, je treba pospraviti in popraviti. ■